

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Крошки Наталії Петрівни

«Психологічні умови розвитку професійної відповідальності майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі»,

представлену до захисту на здобуття наукового ступеня

кандидата психологічних наук за спеціальністю

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Дослідження проблеми професійної відповідальності майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі набуває особливої значущості на сучасному етапі розвитку не тільки психологічної науки, а й усього суспільства. Враховуючи загальносвітові тенденції до підвищення ролі й значення космосу для суспільства, головним напрямом розвитку космічної галузі України є формування економічно стійкої, конкурентоспроможної диверсифікованої ракетно-космічної промисловості та космічної інфраструктури. Досягнення лідерства в цій галузі можливі за рахунок підвищення рівня свідомого відповідального ставлення фахівців до професійної діяльності. Соціальна значущість проблеми та її недостатня наукова розробленість визначають актуальність дисертаційного дослідження.

В роботі чітко обґрунтовано актуальність проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, сформульовано наукову новизну, теоретичне і практичне значення дисертаційного дослідження.

Важливо відзначити логічну структурну побудову дисертації, коректність психологічного аналізу і системність викладу змісту дисертаційного дослідження: кожен із трьох розділів є завершеним відповідно до поставленої мети та завдань; висновки до розділів і загальні висновки відповідають змісту розділів та дослідженню в цілому.

Цінність рецензованої праці зумовлюється й тим, що її дослідно-експериментальна робота включає в себе не лише констатувальний етап, але і, що особливо важливо, об'ємний формувальний експеримент – з визначеною власною оригінальною стратегією його проведення.

Структура та зміст першого розділу «Теоретичні основи дослідження проблеми професійної відповідальності студентів ракетно-космічної галузі» побудована на основі аналізу основних теоретичних підходів до проблеми розвитку відповідальності та професійної відповідальності майбутніх фахівців. Крошка Н.П. розподіляє теоретичний розділ роботи на три частини, що присвячені структурно-функціональному аналізу феномена професійної відповідальності; висвітленню психолого-педагогічних підходів до вивчення професійної відповідальності; визначенню психологічних характеристик діяльності та професійної відповідальності фахівців ракетно-космічної галузі; визначенню структури та теоретичної моделі професійної відповідальності фахівців ракетно-космічної галузі; обґрунтуванню сутності поняття та психологічних умов розвитку професійної відповідальності в майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі. Такий підхід сприяв комплексному розумінню даної проблематики та дозволив дисертантці розробити методологічні засади експериментального дослідження – визначити його завдання, розробити комплекс взаємодоповнюючих діагностичних та формувальних методик.

Результати констатувального експерименту аналізуються у другому розділі «Емпіричне дослідження розвитку професійної відповідальності майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі», в якому дисертантка обґрунтовує методичні підходи до вивчення професійної відповідальності, стратегію формування дослідницької вибірки, а також представляє кількісні та якісні результати розвитку і динаміки становлення компонентів професійної відповідальності респондентів, критерії, показники та рівні розвитку професійної відповідальності майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі.

Важливо, що вибір психодіагностичного інструментарію дисертанткою базується на врахуванні наукових даних про валідність і надійність обраних методик, а також їх адекватність поставленим завданням і віковим особливостям респондентів.

Одним з найбільш вагомих результатів проведеного дослідження є отримання нових наукових фактів щодо критеріїв (засвоєння сутності професійної

відповідальності; суб'єктивація мотивів та цінностей професійно відповідальної поведінки; осмисленість професійної діяльності), показників (усвідомлення відповідальності як професійно значущої якості; високий рівень розвитку соціальної відповідальності; розвиненість волевих якостей особистості; вияви інтернальності локус контролю; вияви почуття совісності; сформованість індивідуальної системи усвідомленої саморегуляції поведінки) та рівнів (низький, базовий, виконавчий, ініціативно-відповідальний) розвитку професійної відповідальності майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі на різних етапах навчання.

Результати констатувального експерименту переконливо засвідчили про наявність базового рівня розвитку професійної відповідальності в досліджуваних I курсів та виконавчого рівня – в досліджуваних II – IV курсів, що визначило необхідність розробки та впровадження практичних заходів цілеспрямованого розвитку професійної відповідальності майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі на другому році навчання з метою оптимізації подальшого процесу розвитку професійної відповідальності.

У третьому розділі «Психолого-педагогічна програма розвитку професійної відповідальності майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі» викладені дані формувального експерименту. Представлено експериментальну модель та психолого-педагогічну програму розвитку професійної відповідальності в майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі, подано результати її ефективності.

Вагомим науковим здобутком, який має теоретичне та практичне значення, є розроблена дисертанткою психологічна модель розвитку професійної відповідальності майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі, структурними елементами якої виступають напрямки роботи і заходи програми, психологічні умови розвитку, структурні компоненти професійної відповідальності. У відповідності до моделі дисертанткою розроблено психолого-педагогічну програму розвитку професійної відповідальності майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі, основна мета якої полягала у здійсненні систематичного і цілеспрямованого впливу на розвиток професійної відповідальності майбутніх

фахівців ракетно-космічної галузі за рахунок створення та реалізації спеціальних психологічних умов у процесі навчальної діяльності. Крошка Н.П. підтверджує ефективність формувального експерименту на основі кількісного та якісного аналізу результатів контрольного зрізу.

Таким чином, дослідження Крошки Наталії Петрівни має значну наукову новизну, яка полягає у тому, що вперше визначено сутність поняття «професійна відповідальність майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі» як професійно важливої якості майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі, що включає когнітивний, мотиваційно-афективний та діяльнісно-поведінковий компоненти, які диктуються характеристиками предмета й цілей професійної діяльності фахівця ракетно-космічної галузі; обґрунтовано психологічні умови розвитку професійної відповідальності майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі (усвідомлення відповідальності як професійно значущої якості фахівця ракетно-космічної галузі; розвиненість мотивів соціально-відповідальної поведінки; вияви вольових якостей особистості; інтернальність суб'єктивного контролю в професійній діяльності; вияви совісності; усвідомлення саморегуляції поведінки у професійній діяльності); обґрунтовано критерії (засвоєння сутності професійної відповідальності; суб'єктивація мотивів та цінностей професійно відповідальної поведінки; осмисленість професійної діяльності) та показники (усвідомлення відповідальності як професійно значущої якості; високий рівень розвитку соціальної відповідальності; розвиненість вольових якостей особистості; вияви інтернальності локус контролю; вияви почуття совісності; сформованість індивідуальної системи усвідомленої саморегуляції поведінки) розвитку професійної відповідальності майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі; досліджено розвиток структурних компонентів професійної відповідальності, рівні її розвитку (низький, базовий, виконавчий, ініціативно-відповідальний) та динаміку впродовж фахової підготовки в закладі освіти; розроблено модель і психолого-педагогічну програму розвитку професійної відповідальності майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі шляхом актуалізації визначених психологічних умов.

Цінним є також те, що апробований дисертанткою комплекс психодіагностичних методик для виявлення розвиненості та запропонована програма розвитку професійної відповідальності майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі можуть застосовуватися викладачами як психологічний засіб розвивального характеру, у груповій психокорекційній роботі з професіоналами ракетно-космічної галузі, для вдосконалення системи професійної підготовки та підвищення кваліфікації. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані при розробці спецкурсів та викладанні дисциплін психологічного циклу для студентів технічних спеціальностей.

Загальні підсумки дослідження викладені у висновках, які відображають основні положення дисертації на достатньому рівні узагальнення. Автореферат і двадцять публікацій, серед яких 3 статті у фахових виданнях України, 4 – у зарубіжних періодичних виданнях та збірниках включених до міжнародних наукометричних баз; 13 – матеріали наукових конференцій, відповідають змісту дисертації. Робота пройшла достатню апробацію та впровадження. Дисертантка виступала з основними положеннями дисертації на Міжнародних та Всеукраїнських конференціях. Робота написана чітко, логічно, грамотно та оформлена з дотриманням належних вимог.

Однак, позитивно оцінюючи представлене дисертаційне дослідження, слід висловити певні зауваження та побажання:

1. Дисертанткою у першому розділі поданий детальний, кропіткий аналіз різних вітчизняних та зарубіжних напрямків дослідження відповідальності. На нашу думку, представлення його у дисертаційній роботі можна було б скоротити, приділивши увагу детальному вивченню лише тим напрямам, які найбільш тісно пов'язані із завданнями дослідження.

2. На наш погляд, у другому розділі дисертації потребує додаткового пояснення відсутність позитивної динаміки показників розвитку професійної відповідальності студентів II – IV курсів.

3. Вважаємо, що змістові та процесуальні аспекти програми розвитку професійної відповідальності майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі,

представлені у третьому розділі дисертації, варто було б подати стисліше за рахунок розміщення у додатках зразків тренінгових вправ (с. 139, 147, 150, 155, 157, 162), сюжету моральних дилем (с. 142), оскільки перевантаження розділу прикладами ускладнює сприймання загальної структури програми.

4. Практична цінність роботи зросла б, якби у третьому розділі дисертації було подано методичні рекомендації викладачам вищих навчальних закладів, психологам, фахівцям ракетно-космічної галузі.

Проте висловлені зауваження не знижують цінності та загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження «Психологічні умови розвитку професійної відповідальності майбутніх фахівців ракетно-космічної галузі», що відповідає заявленій спеціальності, є завершеним самостійним дослідженням, у якому поставлена й на належному рівні розв'язана актуальна для української педагогічної та вікової психології проблема. Дисертаційна робота відповідає вимогам МОН України до кандидатських дисертацій, а її автор, Крошка Наталія Петрівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент

кандидат психологічних наук, доцент
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
професор кафедри соціальної політики

Патинок О.П.

